

Ordination: Beliefs in Nibbana to Contemporary Transformations in Lanna Society

การบวช : ความเชื่อจากนิพพานสู่การเปลี่ยนแปลงสมัยนิยมของสังคมล้านนา

Received: Sep 8, 2025

Revised: Feb 12, 2026

Accepted: Feb 15, 2026

Punyavee Mongkonpiputporn (บุญยวีร์ มงคลพิพัฒน์พร)*

Phrae Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วิทยาลัยสงฆ์แพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ardej Upanan (อาเดช อุปันนท์)

Lamphun Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Punya Sununta (ปัญญา สุนันตา)

Phrae Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วิทยาลัยสงฆ์แพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*Corresponding Author Email: punyavee.mong@mcu.ac.th

Abstract

This academic article aims to study Buddhist ordination, with a particular focus on the context of Lanna society, a region where beliefs and culture have been profoundly intertwined with religion from the past to the present. Traditionally, ordination in Thai society is rooted in the pursuit of liberation from suffering, the expression of gratitude to one's parents, and the upholding of customs and traditions. Concurrently, ordination reflects the intricate relationship between religion, culture, and social structure. In Lanna, specifically, ordination holds significance both spiritually and as a ritual that fosters community solidarity.

However, the context of ordination has evolved over time. The rise of technology, consumerism, and the commercialization of Buddhism have impacted the understanding, objectives, and behaviors of those entering monkhood, as well as the practices of the clergy. This article's analysis is structured around three key themes: (1) the concept of ordination from past to present, including its meaning, purpose, and historical context; (2) the socio-cultural context of ordination in Lanna society, particularly its adaptation to modern consumer culture; and (3) the transformation of the concept of ordination over time, including deviations from the original principles of Buddhism. The sociological theories of Émile Durkheim and Max Weber are employed to analyze these structural

and social power shifts.

The article posits that while the forms and motivations for ordination in contemporary Lanna society have changed, its spiritual, cultural, and social values remain critically important. It continues to serve as a ritual that promotes social discipline and as a vital mechanism for the sustainable preservation of Buddhism. The article concludes with a recommendation for Buddhists to recognize and comprehend the authentic principles of their faith in order to safeguard its essence amidst the currents of social change.

Keywords: Ordination; Beliefs; Nibbana; Contemporary Transformations; Lanna Society

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งศึกษาการบวชในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมล้านนา อันเป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมผูกพันกับศาสนาอย่างลึกซึ้ง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การบวชในสังคมไทยโดยทั่วไปมีรากฐานมาจากความเชื่อเกี่ยวกับการแสวงหาความหลุดพ้นจากทุกข์ การตอบแทนคุณบิดามารดา และการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ขณะเดียวกันการบวชยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และโครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะในล้านนา การบวชมีความสำคัญทั้งในเชิงจิตวิญญาณและในฐานะพิธีกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน อย่างไรก็ตาม บริบทของการบวชได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ความเจริญของเทคโนโลยี ค่านิยมบริโภคนิยม และพุทธพาณิชย์ ได้ส่งผลกระทบต่อความเข้าใจ จุดมุ่งหมาย และพฤติกรรมของผู้เข้าบวช รวมถึงการปฏิบัติของพระสงฆ์ บทความได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) มโนทัศน์เรื่องการบวชตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในด้านความหมาย จุดมุ่งหมาย และบริบททางประวัติศาสตร์ (2) บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของการบวชในสังคมล้านนา โดยเฉพาะการปรับตัวในยุคสมัยนิยม และ (3) ความเปลี่ยนแปลงของมโนทัศน์การบวชจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งรวมถึงความคลาดเคลื่อนจากหลักการดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา โดยได้นำแนวคิดทางสังคมวิทยาของ เอมีล ดูร์ไคม์ และ แมกซ์ เวเบอร์ มาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเชิงโครงสร้างและอำนาจทางสังคม บทความเสนอว่า แม้รูปแบบและแรงจูงใจของการบวชในสังคมล้านนาปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไป แต่คุณค่าทางจิตวิญญาณ คุณค่าทางวัฒนธรรม และคุณค่าทางสังคมของการบวชยังคงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในฐานะพิธีกรรมที่ส่งเสริมความมีระเบียบวินัยในสังคม และเป็นเครื่องมือในการสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน พร้อมเสนอข้อเสนอนะให้พุทธศาสนิกชนตระหนักและเข้าใจในหลักการที่แท้จริงของพุทธศาสนาเพื่อรักษาแก่นแท้ของศาสนาไว้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม

คำสำคัญ : การบวช; ความเชื่อ; นิพพาน; การเปลี่ยนแปลงสมัยนิยม; สังคมล้านนา

บทนำ

พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดียได้ส่ง พระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ รวม 9 สาย พระโสณะและพระอุตตระ พระเถระชาวอินเดียได้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแถบสุวรรณภูมิและได้รับการยอมรับนับถือจากประเทศแถบนี้ ทั้ง ไทย พม่า ศรีลังกา ญวน กัมพูชา ลาว มาเลเซีย อินโดนีเซีย จนเจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับซึ่งเราจะสังเกตได้จากโบราณสถาน ศาสนสถาน ประเพณีและวัฒนธรรมที่ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา สาเหตุหนึ่งของความเจริญรุ่งเรืองที่สืบทอดกันมานั้นเป็นเพราะการที่ประเพณีของสังคมไทยที่นับถือพระพุทธศานานิยมที่จะให้ลูกหลานได้เข้าสู่การบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ทั้งในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ฤดูกาลเข้าพรรษา หรือจะบวชเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยอย่างไม่มีกำหนด

พระพุทธศาสนากับวิถีสังคมล้านนา จากอดีตถึงปัจจุบันการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในล้านนาในอดีต (สร้อยศรี อ่องสกุล, 2552: 42) ได้กล่าวไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์ล้านนาไว้ว่า ชาวล้านนาได้นับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายาน ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 ดังหลักฐานสำคัญในดินแดนคือ ลานเงินในท้องที่อำเภอเชียงแสน ซึ่งบรรจุมนตร์ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน สาขามันตรยานเป็นหลักฐานว่า คนไทยนำพระพุทธศาสนาแบบมหายานจากจีนมา ในมิติทางภูมิศาสตร์ของล้านนาพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ได้เข้าสู่ดินแดนล้านนาโดยการนำมาของพระนางจามเทวี ผู้มาครองนครหริภุญชัย พุทธศตวรรษที่ 13 พ.ศ.1205 พระพุทธศาสนาได้เจริญงอกงามในล้านนาโดยมีศรัทธาความเชื่อในแบบฉบับของล้านนาที่มีความแตกต่างจากศรัทธาความเชื่อของพุทธศาสนิกชนในภาคอื่น ๆ ของไทยพอสมควร

ความเชื่อเรื่องการบวชนี้ ผู้นับถือพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมีความเชื่อที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งได้กระทำกันมาตั้งแต่โบราณกาล ทั้งราษฎรทั่วไปและเชื้อพระวงศ์รวมถึงพระมหากษัตริย์ที่ทรงสละราชสมบัติออกผนวช คนไทยเราถือว่าในชีวิตของเราเมื่อเกิดเป็นชายจะต้องหาโอกาสเข้าสู่ผ้ากาสาวพัตร์เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยกันครั้งหนึ่ง ในอดีตคนโบราณถือว่าการบวชเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ทางราชการก็สนับสนุนสามารถลาพักราชการเพื่อไปบวชได้ ในปัจจุบันค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับการบวชนี้มีส่วนทำให้จุดประสงค์ของการบวช การประพาศิตนของพระภิกษุ สามเณรมีความคลาดเคลื่อนจากพระธรรมวินัยแค่ไหน รวมทั้งพื้นฐานของความศรัทธากับพุทธพาณิชย์มีความสัมพันธ์กันอย่างไร

การบวช มโนทัศน์จากอดีตสู่ปัจจุบัน

1. ความเป็นมาของการบวช

ประเพณีไทยชายผู้จะเข้าสู่การบวชหลังจากได้จะต้องผ่านการทำพิธีที่เรียกว่า “บวชขนาด” พิธีการบวชขนาดนี้มีเรื่องเนื้อความปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์มหาเวรรคว่า เมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่

มีขนาดที่มีความปรารถนาจะพ้นสภาพจากความเป็นขนาดได้ด้วยมีความอึดอัด ระอาเกลียดกำเนิดขนาดอยากกลับได้อัตภาพเป็นมนุษย์เร็วพลัน ครั้นแล้วได้ดำริต่อไปว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านี้แล เป็นผู้ประพฤติธรรม ประพฤติสงบ ประพฤติพรหมจรรย์ กล่าวแต่คำสัตย์ มีศีล มีกัลยาณธรรม หากเราจะพึงบวชในสำนักพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรด้วยวิธีเช่นนี้ เราก็จะพ้นจากกำเนิดขนาดและกลับได้อัตภาพเป็นมนุษย์เร็วพลัน ครั้นแล้วขนาดนั้นจึงแปลงกายเป็นชายหนุ่มแล้วเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายขอบรรพชา ภิกษุทั้งหลายจึงให้เขาบรรพชาอุปสมบท สมัยต่อมาพระขนาดนั้นอาศัยอยู่ในวิหารสุดเขตกับภิกษุรูปหนึ่ง ครั้นปัจจุบันสมัยแห่งราตรี ภิกษุรูปนั้นตื่นนอนแล้วออกไปเดินจงกรมอยู่ข้างนอก ครั้นภิกษุรูปนั้นออกไปแล้ว พระขนาดนั้นก็วางใจจำวัด ร่างก็กลายเป็นขนาด เพราะตามธรรมดาของขนาดนั้น ร่างจะกลายเป็นขนาดเสมอไปในกาล 2 สถานคือ ในคราวเสพเมถุนกับนางขนาด และเวลานอนหลับ เมื่อพระภิกษุรูปนั้นเสร็จกิจการเดินจงกรมแล้วจึงกลับเข้าสู่วิหาร เมื่อเปิดประตูมาก็พบเข้ากับขนาดตัวใหญ่ จึงตกใจและนำเรื่องไปบอกแก่ภิกษุทั้งหลาย เรื่องไปถึงพระพุทธเจ้า พระองค์จึงรับสั่งถาม ได้ความว่าขนาดมีความประสงค์จะพ้นสภาพจากขนาดเพื่อเป็นมนุษย์โดยเร็ว และมีศรัทธาปสาทะในพระพุทธศาสนาจึงปลอมตัวมาบวช พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสว่าสัตว์เดรัจฉานไม่อยู่ในฐานะที่จะบวชได้ จึงทรงให้ลาเพศบรรพชิตเสีย กลับไปเป็นขนาดดังเดิม ตั้งแต่นั้นมา ก่อนที่จะรับบุคคลเข้ามาบวชจึงต้องถามเสียก่อนว่า “เธอเป็นมนุษย์หรือไม่” ซึ่งได้บัญญัติไว้ในสิกขาบทวินัย (พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค 1, 143-144) ตำราบางเล่มได้เขียนว่า ก่อนที่ขนาดจะจากไปนั้น ได้ขอฝากชื่อของตนไว้ในพระพุทธศาสนา จึงเกิดเป็นประเพณีเรียกบุคคลก่อนที่จะบวชเป็นพระภิกษุว่า “ขนาด” ซึ่งความจริงแล้ว มิได้มีหลักฐานใดๆ แสดงไว้เลยว่าขนาดนั้นได้ฝากชื่อไว้ในพระพุทธศาสนา

แล้วคำว่า “ขนาด” เกิดขึ้นได้อย่างไร “ขนาด” ตามรูปศัพท์แปลว่า ผู้ประเสริฐหรือผู้ไม่ทำบาปก็ได้ขนาดจึงเป็นบุคคลที่มุ่งขาว ห่มขาวและโกนศีรษะ และเป็นพื้นที่กึ่งกลางระหว่างเพศบรรพชิตที่แปลว่าผู้สละแล้วกับเพศคฤหัสถ์ที่พร้อมทำบาปได้ทุกเมื่อ ขนาดจึงเป็นการเตรียมความพร้อมของคนที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเพื่อทดสอบว่ามีความพร้อมและคุณสมบัติเพียงพอต่อการที่จะเข้าสู่การบวชเป็นพระภิกษุ สามเณรในพระพุทธศาสนาหรือไม่

2. ความหมายของการบวช

คำว่า “บวช” เคยแปลกันมาว่า “การเว้นทั่ว” มาจากคำภาษาบาลีว่า “ปพฺพชฺชา” คำว่า “ปพฺพชฺชา” นี้มีรากศัพท์คือ ป+วช ปะ แปลว่า ทั่ว หรือสิ้นเชิง วช แปลว่า ไป หรือ เว้น คำว่า ป+วช จึงแปลว่า ไปโดยสิ้นเชิงหรือเว้นโดยสิ้นเชิง (ป.อ.ปยุตโต, 2554) ที่ว่า “ไปโดยสิ้นเชิง” นั้น หมายถึงไปจากความเป็นฆราวาส คือจากการครองเรือนไปสู่ความเป็นบรรพชิต คือผู้ไม่ครองเรือนโดยสิ้นเชิง

คำว่า “ไปจากความเป็นฆราวาส” นี้ หมายความว่าไปจากบ้านจากเรือน ซึ่งหมายถึง การสละความมีทรัพย์สินสมบัติ การสละวงศ์ญาติทั้งหลาย การเลิกละการนุ่งห่มอย่างฆราวาส เลิกละการกินอยู่อย่างฆราวาส เลิกละการใช้สอยอย่างฆราวาส เลิกละอาการทางกิริยาวาจาอย่างฆราวาส เลิกละความรู้สึกคิดนึกอย่างฆราวาสโดยสิ้นเชิง ดังนั้นจึงเรียกว่า ไปหมดจากความเป็นฆราวาสโดยสิ้นเชิง

(พุทธทาสภิกขุ, 2544: 4-5)

พระไพศาล วิสาโล (2546) ได้ให้ความหมายของการบวชไว้ว่า คำว่า “บวช” หมายถึง การสละจากวิถีชีวิตฆราวาสเข้าสู่เพศสมณะ โดยมีเป้าหมายเพื่อการปฏิบัติธรรม และเพื่อบรรลุถึงความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ตามแนวทางของพระพุทธเจ้า

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543) ท่านได้อธิบายความหมายของการบวช คือ การเว้นสละ ละได้ทุกๆ ไป หมายความว่า สละสิ่งที่ไม่ดีไม่งามหรือบาป อกุศลต่าง ๆ เป็นเรื่องของการฝึกฝนพัฒนาตนเอง เพราะว่าอกุศลสิ่งไม่ดี หรือบาปต่าง ๆ นั้น ไม่ใช่จะละได้ง่าย ๆ บางทีละภายนอกแล้วแต่ภายในยังละไม่ได้ ละทางกายแล้วก็ยังติดอยู่ในใจว่าจะละทางใจได้ต้องฝึกฝนพัฒนากันมาก การบวชนี้จึงถือว่าเป็นการฝึกฝนตนเอง คือการศึกษาในการที่จะพยายามละหรือขจัดกิเลสสิ่งเศร้าหมองจิต ความชั่วร้ายต่าง ๆ ให้หมดไป

ในภาษาที่มีความหมายคล้ายคลึงกันนอกจากคำว่า “บวช” แล้วยังมีคำว่า “บรรพชา” และมีคำว่า “อุปสมบท” ด้วย แต่คำว่า “อุปสมบท” นี้จะใช้ในการเรียกเฉพาะผู้ที่เข้าบวชเป็นพระภิกษุเท่านั้นไม่มีความหมายอย่างกว้างเหมือนกับคำว่า “บวช” ซึ่งสามารถใช้รวมถึงการบวชสามเณร บวชชีพรหมณ์

3. กระบวนการสร้างมโนทัศน์ผ่านแบบเรียน

ในแบบเรียนศีลธรรมที่แต่งโดย จำนงค์ ทองประเสริฐ (2520) ในหน้า 66 ได้กล่าวว่า “เดิมทีเดียว ผู้ที่จะออกบวชนั้นจะต้องเป็นผู้ที่เบื่อโลก สละโลกแล้ว ส่วนมากจึงมักเป็นผู้ที่เคยมีครอบครัวมาแล้ว และได้มองเห็นทุกข์ในการครองเรือน จึงปรารถนาที่จะหนีให้พ้นทุกข์ และทางที่จะหนีให้พ้นทุกข์ได้นั้น ก็คือจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตทางโลกียวิสัย นั่นคือจะต้องออกบวช เมื่อบวชแล้วก็ต้องเจริญกรรมฐาน ปฏิบัติธรรมจนกว่าจะหมดกิเลส แต่ต่อ ๆ มาการบวชได้กลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่กุลบุตรผู้นับถือพระพุทธศาสนาทุกคนควรจะได้มีโอกาสบวชเรียนเสียก่อนที่จะครองชีวิตตั้งหลักฐานมีครอบครัวต่อไป เพราะถ้าหากจะรอให้เบื่อโลกเสียก่อนแล้วจึงค่อยบวช ชาตินี้อาจไม่มีโอกาสได้บวชก็ได้เพราะคงจะไม่มีใครเบื่อหน่ายโลกได้ง่าย ๆ หรืออาจจะรู้สึกเบื่อโลกก็เข้าสู่วัยชรา ทำอะไรไม่ได้เสียแล้ว แม้จะเข้าไปบวชก็คงไม่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยหรือปฏิบัติกรรมฐานได้เท่าที่ควร

ในสมัยก่อนนั้นการศึกษาอยู่ที่วัด วัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน เป็นสถานที่แห่งเดียวของหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์ได้สารพัดอย่าง คือใช้เป็นโรงเรียนก็ได้ โดยมีพระเป็นครูคอยให้การอบรมสั่งสอน เป็นโรงพยาบาลก็ได้ โดยมีพระเป็นหมอคอยให้การรักษาพยาบาล และวัดยังเป็นโรงมหรสพสำหรับจัดงานรื่นเริงต่าง ๆ ทั้งในเวลาเทศกาลและในกรณีพิเศษเช่นในเวลาทำศพ บวชพระ หรือแม่ในทางการเมือง เมื่อจะมีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตามชนบทส่วนมากก็มักไปลงคะแนนเสียงกันตามศาลาวัด ฯลฯ วัดจึงนับว่ามีบทบาทต่อชีวิตและสังคมไทยเรามาก ผู้ที่มีโอกาสมาอยู่วัด มีโอกาสมาบวชเรียนในวัด จึงนับว่าเป็นบุคคลที่มีโชคดีกว่าคนอื่น ๆ เพราะจะทำให้ได้มีโอกาสศึกษาศิลปวิทยา

ต่าง ๆ และได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้สมกับที่เป็นชาวพุทธที่ดี

4. จุดมุ่งหมายของการบวช

จากความหมายของการบวชข้างต้น จะเห็นได้ว่าในสมัยพุทธกาลบุคคลที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อมรรคผลและนิพพาน เป็นการบวชเพื่อละซึ่งกิเลสละซึ่งการครองเรือนเพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ มุ่งฝึกฝนอบรมทางจิต มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป แต่ในสมัยปัจจุบันด้วยสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป กาลเวลามีผลต่อค่านิยมและความเชื่อ จุดมุ่งหมายดั้งเดิมของการบวชจึงเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ความมุ่งหมายของการบวชในปัจจุบันจึงมีหลากหลายออกไป นักปราชญ์หลายท่านได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการบวชไว้หลายทาง เช่น

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการบวชไว้ 2 ประเด็นคือ การบวชสมบุรณ์แบบ และการบวชชั่วคราว การบวชสมบุรณ์แบบมีจุดมุ่งหมายอยู่ 8 ประการ คือ

1. การบวชเพื่อการออกไปค้น ออกไปแสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล
2. การบวชเพื่อการออกไปอยู่อย่างต่ำต้อยอย่างไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไร เพราะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการประพฤติพรหมจรรย์เพื่อจะบรรลุนิพพาน คือ อยู่อย่างต่ำต้อย ไม่ยกหูชูหาง
3. การบวชเพื่อการฝึกฝนการบังคับตน บังคับอินทรีย์ บังคับจิต บังคับความรู้สึก ต้องมีการเสียสละของรัก ของชอบใจ
4. การบวชเพื่อความสะดวกในการที่จะหลุดพ้นจากความครอบงำของโลก
5. การบวชเพื่อโอกาสแห่งการได้สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ คือ ได้รับความรอดแห่งจิตใจ
6. การบวชเพื่อการอยู่บนหัวคนทุกคน แปลว่า การได้รับการเคารพนับถือจากทุกคนชั้น
7. การบวชเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นอย่างสูงสุด หมายถึง การเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ การสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา

8. การบวชเพื่อการอยู่ในเพศสูงสุด คือ เพศสำหรับทรงไว้ซึ่งพระอรหันต์ สำหรับทรงไว้ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้า และสำหรับทรงไว้ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การบวชชั่วคราว มีจุดมุ่งหมายอยู่ 4 ประการ คือ

1. เป็นการค้นหาอะไรที่มันดีกว่าอยู่บ้านเรือน
2. ให้เป็นการทดลองอยู่อย่างไม่มีทรัพย์สินสมบัติ
3. ทดลองการบังคับตัว บังคับจิต บังคับความรู้สึก บังคับอินทรีย์ทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ
4. ทดลองสละทรัพย์สินสมบัติ ของรัก ของพอใจ ทดลองไปทุกสิ่งทุกอย่างที่ควรทดลอง หากจะนำจุดมุ่งหมายของการบวชในทัศนะของพุทธทาสภิกขุทั้งการบวชแบบสมบุรณ์แบบ และบวชแบบชั่วคราวมาแบ่งคงจะแบ่งจุดมุ่งหมายได้ 3 ด้าน คือ

1. จุดมุ่งหมายของการบวชเพื่อประโยชน์ของผู้บวชเอง คือ การที่ผู้บวชได้เรียนรู้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด ได้ทดลองปฏิบัติธรรมะตามความสามารถ ได้เผาผลาญกิเลสที่อยู่ในจิตใจ ได้พัฒนาตนเองให้เป็นคนดีกว่าเดิม

2. จุดมุ่งหมายของการบวชเพื่อประโยชน์แก่บิดามารดาญาติพี่น้องและหมู่ชนทั่วไป คือ ถือว่าการบวชเป็นการตอบแทนบุญคุณบิดามารดา ญาติพี่น้องและหมู่ชน คือ การได้ใช้ประโยชน์จากการสั่งสอนอบรมธรรมแก่ชนเหล่านั้นได้หลุดพ้นจากมัจฉาภิฐิกลายเป็นผู้มีปัญญาหลุดพ้นจากทุกข์

3. จุดมุ่งหมายของการบวชเพื่อประโยชน์แก่ศาสนา คือ ได้สืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป

มนตรี สืบดวง (2560) ได้กล่าวไว้ในบทความวิจัยเรื่อง การบวชเพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่ ว่า ความสำคัญของการบวชมีอยู่ 2 ประการ คือ

1. ความสำคัญต่อตนเอง คือ การบวชเป็นวิธีการดำเนินชีวิตที่เป็นเครื่องพัฒนาตนเองของผู้บวชให้สามารถบรรลุความดีหรือความสุขที่ละเอียดอ่อน หมายถึง ความสุขอันเกิดจากการที่จิตมีกิเลสเครื่องเศร้าหมองที่เบาบางลง และหากผู้บวชสามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้จนถึงที่สุดก็ย่อมบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการบวช นั่นก็คือ นิพพานนั่นเอง แม้เป็นการบวชในระยะเวลาอันสั้นหรือการบวชตามประเพณีในสังคมไทยสมัยปัจจุบันหากผู้บวชสามารถศึกษาจนเข้าใจถ่องแท้ในแนวทางการปฏิบัติตนตามหลักธรรม อย่างน้อยที่สุดก็ยังคงเป็นการพัฒนาตนเองให้เป็นกัลยาณชน ซึ่งเป็นการยกระดับจากการเป็นปุถุชนธรรมดาทั่วไปด้วย เหตุนี้จึงนิยมเรียกผู้ที่บวชแล้วว่า “ชิต” ซึ่งลดรูปมาจากคำว่า “บัณฑิต” คือ ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เพราะมีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมในการดำเนินชีวิตนั่นเอง

2. ความสำคัญต่อผู้อื่น คือ การบวชนอกจากเป็นการสร้างคุณค่าให้ตนเองแล้ว ยังเป็นการก่อเกิดคุณค่าแก่สังคมด้วย และคุณค่าดังกล่าวนั้นอาจจำแนกเป็น 3 ส่วน คือ

ก. คุณค่าต่อบุพการี เพราะการบวชสามารถยังประโยชน์แก่บุพการีได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงคือ ทำให้บิดามารดาหรือผู้มีพระคุณที่เป็นที่รักมีความอึดใจ มีความสุข โดยอ้อมคือ เป็นโอกาสให้บิดามารดาหรือผู้มีพระคุณได้มีโอกาสใกล้ชิดพระศาสนามากขึ้น มีโอกาสได้เข้าวัดฟังธรรมและปฏิบัติธรรมจนก่อเกิดปัญญา

ข. คุณค่าต่อวัฒนธรรมประเพณีของสังคม ทุกสังคมมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นเอกลักษณ์และเป็นเครื่องจรรโลงสังคมให้เกิดความสง่างามและมีความสันติสุข การบวชเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของสังคมไทยที่บรรพบุรุษได้สืบสานกันมาช้านาน การบวชจึงเป็นการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีมิให้สูญหายไป

ค. คุณค่าต่อพระพุทธศาสนา การบวชช่วยให้พระพุทธศาสนา กล่าวคือ พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างไม่ขาดสาย

จากที่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการบวชนั้นสอดคล้องกับทฤษฎีสังคมวิทยาคลาสสิกของเอมิล ดูร์ไคม์ (Emile Durkheim) (สุภาวค์ จันทวานิช.2559) ซึ่งได้กล่าวว่า สังคม ประกอบด้วยสองส่วนคือ ส่วนที่เป็นโครงสร้าง (Structures) และส่วนที่เป็นพลัง (Forces) ส่วนที่เป็นโครงสร้างของสังคมก็คือ สิ่งที่ว่าด้วยกฎหมายและองค์การบริหาร ส่วนประกอบอีกส่วนคือ พลัง ลำพังองค์การบริหารและกฎหมายไม่เพียงพอที่จะขับเคลื่อนสังคม องค์การบริหารและกฎหมายนั้นมีไว้ตรึงให้สังคมดำรงอยู่ แต่สิ่งที่จะทำให้สังคมขับเคลื่อนประกอบไปด้วยศาสนาและวัฒนธรรม ดูร์ไคม์มีความคิดในเรื่องศาสนาเช่นเดียวกับ ออกุสต์ ก็องต์ โดยเห็นว่าศาสนาเป็นพลังหนึ่งของสังคมแต่ไม่ใช่ทั้งหมด พลังที่ขับเคลื่อนสังคมส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของศาสนาอีกส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของวัฒนธรรม นั่นคือสิ่งที่มนุษย์ทุกคนรับรู้ร่วมกัน

ดูร์ไคม์ ยังได้อธิบายถึงพฤติกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับศาสนาไว้ว่า ศาสนาเป็นสิ่งประดิษฐ์ของสังคม ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ควบคุมคน ทำให้สังคมศักดิ์สิทธิ์ ศาสนาไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์แต่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นสิ่งประดิษฐ์ของสังคมโดยตัวมนุษย์เอง ดูร์ไคม์ยังได้กล่าวถึงหน้าที่ของศาสนาตามความเชื่อว่ามีหน้าที่ 4 ประการ คือ

1. สร้างระเบียบวินัย ซึ่งจะปรากฏอยู่ในพิธีกรรมของแต่ละศาสนา
2. สร้างความสามัคคี ซึ่งจะปรากฏอยู่ในพิธีกรรมเช่นกัน
3. เป็นพลังชีวิต อยู่ที่มีการมีส่วนร่วมของสมาชิก
4. ทำให้เข้มแข็ง เพราะทำในสิ่งที่ศรัทธา ขึ้นอยู่กับศรัทธาของผู้ที่นับถือ

ดูร์ไคม์ จึงคิดว่าศาสนาเป็นพลังสำคัญเพราะศาสนาเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมีระเบียบวินัยอยู่ได้สรุปได้ว่า ศาสนาคือสถาบันอีกสถาบันหนึ่งที่มีส่วนในการขับเคลื่อนให้สังคมเกิดความมีระเบียบวินัย การบวช จึงเป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายให้สังคมเกิดความมีระเบียบวินัยโดยผ่านทางพิธีกรรมและข้อปฏิบัติ กฎระเบียบของผู้ที่บวชแล้วซึ่งพอสรุปจุดมุ่งหมายของการบวชโดยนัยมี 2 ประการ คือ 1. จุดมุ่งหมายต่อตนเอง และ 2. จุดมุ่งหมายเพื่อสังคม กล่าวคือ จุดมุ่งหมายเพื่อตนเองนั้นมุ่งได้เรียนรู้หลักการดำเนินชีวิต หลักการพัฒนาตนเองเพื่อเผาผลาญกิเลส และมุ่งสู่จุดหมายสูงสุดคือนิพพาน ส่วนจุดมุ่งหมายเพื่อสังคมนั้นคือคุณค่าต่อวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของสังคมอันจะเป็นบ่อเกิดของความสามัคคี ความมีระเบียบวินัยของสังคม

บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของการบวชในสังคมล้านนา

สังคมล้านนามีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งได้รับอิทธิพลอย่างลึกซึ้งจากพระพุทธศาสนา การบวชในสังคมล้านนามิได้เป็นเพียงเรื่องส่วนบุคคล แต่ยังมีเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างทางสังคม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ในอดีต วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ แต่ยังเป็นแหล่งการศึกษา การรักษาพยาบาล และการรวมกลุ่มของคนในชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

ครูบาอาจารย์ และผู้ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้าน (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2531) ประเพณีการบวชในสังคมล้านนามักมีการจัดงานเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของพิธีกรรมนี้ในชีวิตของคนในชุมชน การเตรียมงานบวชเป็นโอกาสให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านได้ร่วมมือร่วมใจกัน แสดงออกถึงความสามัคคีและความผูกพัน การแห่หน้า การเทศน์มหาชาติ และการทำบุญเลี้ยงพระเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาและมีความหมายทางสังคมและศาสนาอย่างลึกซึ้ง ความเชื่อที่ว่า การบวชเป็นการทดแทนบุญคุณของบิดามารดาเป็นอีกหนึ่งแรงจูงใจสำคัญในการบวชของชายชาวล้านนา การที่บุตรชายได้เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ถือเป็นการนำมาซึ่งความภาคภูมิใจและเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่แก่ผู้เป็นพ่อแม่ ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยให้ท่านทั้งสองพ้นจากความทุกข์และมีชีวิตที่ดีขึ้นในภายภาคหน้า ความเชื่อนี้ได้ฝังรากลึกในจิตสำนึกของคนในสังคมล้านนาและเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิดการสืบทอดประเพณีการบวชมาจนถึงปัจจุบัน (มนตรี สืบดวง, 2560)

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมล้านนาในยุคสมัยนิยม

สังคมล้านนาในปัจจุบันได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การพัฒนาเศรษฐกิจ การขยายตัวของเมือง และการเปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอก การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ค่านิยม และความเชื่อของคนในสังคมล้านนา รวมถึงทัศนคติและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบวช (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550). การศึกษาในระบบสมัยใหม่และการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมได้กลายเป็นทางเลือกหลักของคนรุ่นใหม่ในสังคมล้านนา ทำให้ระยะเวลาที่เยาวชนจะสามารถเข้ารับการบวชอาจถูกจำกัดลง นอกจากนี้ ค่านิยมที่เน้นความสำเร็จทางโลก การแข่งขัน และการบริโภคนิยม อาจทำให้ความสำคัญของการบวชในฐานะเป้าหมายหลักของชีวิตลดน้อยลง ความสนใจในเรื่องทางจิตวิญญาณ และการปฏิบัติธรรมอาจถูกมองว่าเป็นเรื่องรอง หรือเป็นสิ่งที่กระทำได้เฉพาะในเวลาที่มีเวลาว่าง (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2549) อิทธิพลของสื่อสมัยใหม่และวัฒนธรรมตะวันตกยังได้เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของคนในสังคมล้านนา รูปแบบการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ความหลากหลายของความเชื่อและค่านิยมที่เพิ่มขึ้น อาจทำให้ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการบวชและการแสวงหาสิริมงคลไม่ได้รับการยอมรับหรือให้ความสำคัญเท่าในอดีต (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2559)

2. การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของการบวชในสังคมล้านนาสมัยนิยม

แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมาก แต่ประเพณีการบวชในสังคมล้านนายังคงดำรงอยู่และมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทใหม่ รูปแบบของการบวชมีความหลากหลายมากขึ้น เช่น การบวชระยะสั้นในช่วงปิดภาคเรียนหรือวันหยุดยาว การบวชเพื่อการศึกษาระดับมัธยมในสถาบันสงฆ์สมัยใหม่ และการบวชในโครงการพิเศษต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยวัดหรือองค์กรทางศาสนา แรงจูงใจในการบวชในปัจจุบันก็มีความหลากหลายมากขึ้น นอกเหนือจากความเชื่อดั้งเดิมเรื่องการแสวงหาสิริมงคลและการทดแทนบุญคุณบิดามารดาแล้ว ยังมีแรงจูงใจอื่น ๆ เช่น การบวชเพื่อการพัฒนาจิตใจ การเรียนรู้หลักธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การแสวงหา

ความสงบภายใน การพักผ่อนทางใจจากความวุ่นวายของชีวิตทางโลก และการเข้าร่วมประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในสังคมล้านนาสมัยนิยมก็มีการปรับเปลี่ยนไป เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป วัดหลายแห่งได้มีการพัฒนาด้านการศึกษา การเผยแผ่พระธรรมผ่านสื่อสมัยใหม่ การจัดกิจกรรมทางสังคม และการให้คำปรึกษาแก่ประชาชน พระสงฆ์บางรูปได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชน การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสังคม

3. ความหมายและคุณค่าของการบวชที่ยังคงดำรงอยู่ในสังคมล้านนาปัจจุบัน

แม้ว่ารูปแบบและแรงจูงใจในการบวชในสังคมล้านนาสมัยนิยมอาจมีความแตกต่างจากในอดีต แต่คุณค่าและความหมายของการบวชในฐานะพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมยังคงมีความสำคัญ การบวชยังคงเป็นช่วงเวลาสำคัญสำหรับการเรียนรู้พระธรรมวินัย การฝึกฝนจิตใจ และการพัฒนาคุณธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามและมีความสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ม.ป.ป.) การบวชยังคงเป็นประเพณีที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน การร่วมกันจัดงานบวช การทำบุญ และการเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นโอกาสให้ผู้คนได้แสดง ความเชื่อเพื่อเพื่อแผ่ ความสามัคคี และความผูกพันที่มีต่อกัน นอกจากนี้ การบวชยังเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของสังคมล้านนาให้คงอยู่ต่อไป (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2531) แม้ว่าเป้าหมายสูงสุดของการบรรลุประชากรมัยอาจมีใช้แรงจูงใจหลักของการบวชสำหรับทุกคนในปัจจุบัน แต่คุณค่าของการบวชในฐานะกระบวนการพัฒนาจิตใจ การขัดเกลาจิตใจ และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีศีลธรรมและเมตตาธรรม ยังคงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อสังคมล้านนาให้มีความสำคัญ การบวชจึงยังคงเป็นพิธีกรรมที่มีความหมายและคุณค่าต่อทั้งตัวผู้บวช ครอบครัว และสังคมโดยรวม (สุพัตรา สุภาพ, 2546)

ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบันมโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อน

จากสมัยพุทธกาลการบวช คือ การละแล้วซึ่งทางโลกเป็นการอยากหลุดพ้นทุกข์ แสวงหาความสุขอย่างแท้จริง เป็นการปรารถนาของบุคคลที่พึงอยากจะทำด้วยตนเองมิได้เกิดจากการบังคับ ต่อมาเมื่อสภาพของสังคมได้เปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากในสมัยพุทธกาล อันเป็นผลมาจากปัจจัยทางสังคม ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้ามาเป็นตัวแปรที่สำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น และส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา และค่านิยมอะไรบางอย่างในปัจจุบันที่ส่งผลต่อจุดมุ่งหมายของการบวชและวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน

1. ความเปลี่ยนแปลงของการบวชในสมัยปัจจุบัน

1.1 บวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา คนไทยเรามีความเชื่อเกี่ยวกับการบวชเพื่อทดแทนบุญคุณบิดามารดาแต่ในสมัยโบราณ โดยคติธรรมและความเชื่อของสังคมไทยที่ว่า เมื่อมีลูกชายแล้วได้บวชบิดามารดาจะได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ จึงสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

หากชายใดไม่บวชให้ บิดามารดาที่จะไม่ได้ขึ้นสวรรค์ จึงถูกปลูกฝังอยู่ในรากฐานของความคิดสำหรับบุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันการบวชของชายไทยจึงเกิดขึ้นตามประเพณีเพียงเพื่อต้องการที่จะทำตามความมุ่งหวังของบิดามารดาที่อยากให้เห็นผ้าเหลืองของลูกชาย รวมทั้งความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปว่า การได้บวชก็ได้บุญกุศลมหาศาล มิได้มุ่งเน้นที่จะบวชเพื่อศึกษาพระธรรม จึงมิได้ระมัดระวังการประพฤติปฏิบัติเมื่อได้บวชมาแล้ว ยังคงประพฤติบางสิ่งบางอย่างเหมือนครั้งเช่นเป็นฆราวาส ด้วยเหตุที่การบวชไม่ได้เกิดจากความสมัครใจ เป็นการบวชตามประเพณี 3 วัน 7 วัน ชายไทยหลายคนมีคุณสมบัติไม่ครบตามพระธรรมวินัย เช่น เป็นบัณฑิตบกพร่อง คนเป็นหนี้ รวมไปถึงผู้หญิงที่ไม่มีโอกาสบวช ความเชื่อที่ยึดถือกันมานำไปสู่ความไม่เสมอภาคทางความรู้สึกของบุคคลที่ไม่สามารถบวชได้ แต่อยากบวชทดแทนคุณบิดามารดา ในบางครั้งบิดามารดาอยากจะให้ลูกบวชทั้ง ๆ ที่รู้ว่าลูกเป็นบัณฑิตบกพร่อง ก็จะไปขอร้องให้เจ้าอาวาส พระอุปัชฌาย์ทำการบวชให้ด้วยความเกรงใจโยมก็ดี ด้วยกลัวว่าโยมจะโกรธเคืองไม่มาทำบุญก็ดี พระอุปัชฌาย์จึงทำการบวชให้ทั้งๆที่รู้ว่าผิดพระธรรมวินัยบัญญัติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 109 หน้าที่ 174 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.2 บวชเรียน แต่เดิมในอดีตการศึกษาศิลปะวิทยาการทุกอย่างเริ่มจากในวัด วัดเป็นสถานที่ให้วิชาการด้านความรู้ทั้งในด้านศาสตร์และศิลป์ โดยมีพระภิกษุผู้ทรงภูมิเป็นผู้ให้การถ่ายทอดความรู้ การบวชเรียนจึงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในสมัยอยุธยา เพราะไม่มีสถานศึกษาอื่น ๆ ในสังคมไทยนอกจากวัด ในปัจจุบันการบวชเรียนก็มีมาก โดยทั่วไปมักจะมองว่าเป็นการศึกษาอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้ที่ไม่มีปัจจัยสนับสนุนการเรียนในระบบปกติ ด้วยฐานะทางบ้านยากจน กลุ่มคนเหล่านี้จึงเลือกที่จะบวชเรียน การบวชเรียนในปัจจุบันมีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดี คือ ทำให้จำนวนพระภิกษุสงฆ์และสามเณรยังคงมีอยู่และช่วยสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ผลเสียก็คือ พระภิกษุสามเณร มุ่งเน้นแต่การศึกษาทางโลกจนละเลยการศึกษาทางธรรม จนบางครั้งเรียนรู้อะไรทางโลกมากเกินไปจนลืมตัวตนลืมความเป็นสุปฏิปันโน คือ ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ไปเลยก็มี

2. ความเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธพาณิชย์

การเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ในปัจจุบัน ยอมรับได้ว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและมองเห็นได้อย่างชัดเจน คือ การเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธพาณิชย์ ด้วยระยะเวลาที่ผ่านมาสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม เป็นยุคของเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก จากการที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย กระแสวัตถุนิยมการยึดถือเอาสิ่งของเงินทองรวมทั้งอำนาจเกียรติยศชื่อเสียงมาเป็นที่ตั้งแห่งการดำเนินชีวิต แนวคิดนี้ได้แพร่ไปสู่คนทุกระดับชั้นไม่เว้นแม้กระทั่งสังคมพระพุทธศาสนาก็ไม่อาจต้านทานกระแสวัตถุนิยมได้ความเชื่อค่านิยมทางจริยธรรมได้ถูกผสมผสานกับแนวคิดแบบวัตถุนิยมโดยไม่รู้ตัว เช่น ความเชื่อเรื่องการทำบุญของสังคมไทยซึ่งมักจะเข้าใจว่าการทำบุญคือการบริจาคเงินหรือวัตถุสิ่งของเพียงอย่างเดียว โดยอาศัยพิธีกรรมเป็นเครื่องมือ เป็นการนำเอาค่านิยมการทำบุญของสังคมไทย

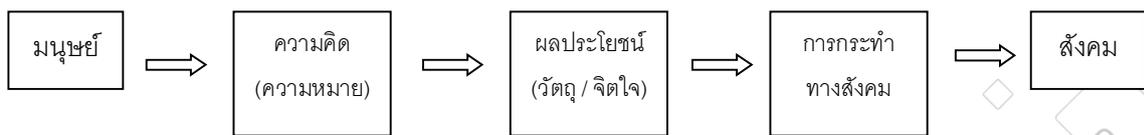
มาเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์เงินทองจากพิธีกรรม ซึ่งจะเห็นได้จากวิธีการหาเงินด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยอาศัยพิธีทางศาสนาบ้างหน้า เช่น การสะเดาะเคราะห์ การสืบชะตา จะมีการโฆษณาเชิญชวนให้คนไปเข้าร่วมงานมาก ๆ โดยรับบริจาคเป็นเงินตามจำนวนที่กำหนด หรือมีการแจกวัตถุมงคลรูปแบบต่าง ๆ ลักษณะของความเชื่อในเรื่องการทำบุญที่แฝงด้วยแนวคิดวัตถุนิยมจะมีลักษณะ 3 ประการ คือ

1. การทำบุญจะต้องทำด้วยวัตถุเงินทอง ผู้ที่มีวัตถุเงินทองจึงจะสามารถทำบุญได้ การทำบุญที่ปราศจากเงินทองจะถูกตีเตียนจะพระสงฆ์และกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ
2. ใช้วัตถุเป็นเกณฑ์ในการทำบุญ เช่นใครถวายเงินทองมากก็จะได้บุญมาก ถวายน้อยก็จะได้บุญน้อย รวมถึงตัวพระสงฆ์เองที่ให้ความสำคัญกับผู้ที่ถวายเงินมากก็จะได้รับการต้อนรับอย่างดี ใครที่ถวายเงินน้อยก็อาจจะไม่ได้รับการต้อนรับหรือให้ความเป็นกันเอง
3. การปลูกฝังแนวคิดผลของการทำบุญที่เป็นวัตถุนิยม เช่น เมื่อทำบุญแล้วปรารถนาขอให้รวย ขอให้โชคดี ขอให้ถูกหวย ขอให้ได้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดี

การเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนาในปัจจุบันส่วนหนึ่งจึงเกิดจากกลุ่มคนที่มีอำนาจและแสวงหาผลประโยชน์ สอดคล้องกับทฤษฎีของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber อ้างใน สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2559) ที่ได้อธิบายเรื่องของอำนาจและการใช้อำนาจโดยกระทำการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่างเพื่อการได้มาซึ่งผลประโยชน์

เวเบอร์อธิบายว่า อำนาจ (Power) คือ โอกาสที่บุคคลหรือกลุ่มสามารถมีการกระทำร่วมกันเพื่อบรรลุความตั้งใจถึงแม้จะถูกต่อต้านจากกลุ่มบุคคลอื่น คนที่มีอำนาจมากก็จะได้การยอมรับมาก สิทธิอำนาจ (Authority) คืออำนาจอีกอย่างหนึ่งที่เวเบอร์ค้นพบ สิทธิอำนาจ คือ สิทธิโดยชอบธรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่หวังจะให้ผู้อื่นยอมรับและเชื่อถือในอำนาจของตน เวเบอร์อธิบายว่า สิทธิอำนาจมีที่มาได้ 3 แบบ คือ

1. สิทธิอำนาจตามประเพณี (Traditional Authority) คือ อำนาจตามที่ชนบธรรมเนียมกำหนดไว้ อำนาจลักษณะนี้จะพบเห็นได้ในสังคมดั้งเดิมและสังคมปัจจุบัน
2. สิทธิอำนาจบนรากฐานของบุญบารมี (Charismatic Authority) เป็นสิทธิอำนาจอันเกิดจากคุณลักษณะของผู้นำที่มีบุญบารมีและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มคน
3. สิทธิอำนาจที่อยู่บนหลักเหตุผลหรือกฎหมาย (Rational Legal Authority) คือ อำนาจที่จะกระทำการต่างๆที่ถูกต้องตามหลักเหตุผลหรือกฎหมาย

แผนภาพที่ 1 การกระทำทางสังคมของเวเบอร์

(ที่มา : สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2559)

จากแผนภาพการกระทำทางสังคมของเวเบอร์ สุภางค์ จันทวานิชอธิบายว่ามนุษย์มีการกระทำทางสังคมโดยผ่านทางความเชื่อ ค่านิยม เมื่อมนุษย์มีความคิดความเชื่อแล้วสิ่งที่จะตามมาคือผลประโยชน์ ซึ่งผลประโยชน์อาจเป็นสิ่งของวัตถุหรือการได้รับความเคารพนับถือ และจะนำไปสู่พิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามความเชื่อโดยที่สมาชิกในสังคมจะรับรู้ผ่านมโนทัศน์ที่ได้รับการถ่ายทอด

บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนาดังที่กล่าวมาข้างต้นแตกต่างจากพระพุทธศาสนาดั้งเดิมอยู่มากมีการเปลี่ยนแปลงทั้งสาระและรูปแบบ การผสมผสานวัฒนธรรมแบบเดิมและวัฒนธรรมแบบใหม่ของไทย รูปแบบของพระพุทธศาสนาดังกล่าวได้รับการยอมรับจากสังคมไทยด้วยดี คนส่วนใหญ่เข้าใจว่ารูปแบบของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในสังคมไทย เป็นแก่นของพระพุทธศาสนาจริง ๆ ซึ่งการเปลี่ยนไปของรูปแบบพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบันจึงยังมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาทั้งด้านประเพณี ค่านิยม คติความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การดำเนินชีวิต จนถึงการตาย แต่ในอีกมุมมองหนึ่งเมื่อหลักการเดิมของพระพุทธศาสนาถูกผสมผสานกับความเชื่อ ค่านิยมของคนไทย อาจทำให้หลักการดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาสูญหายไป หากหลักการที่เป็นแก่นของพุทธศาสนาหายไป และสังคมไทยยอมรับรูปแบบใหม่ของพุทธศาสนาวัตถุนิยมจะกลายเป็นพื้นที่แสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอำนาจตามประเพณี

สรุปความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบันสามารถสรุปได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงที่ทิ้งหลักการเดิมโดยสิ้นเชิง ด้วยอิทธิพลของความเชื่ออื่น ๆ ที่มีใช้ของพระพุทธศาสนา เข้ามาแทนที่จนไม่มีหลักการของพระพุทธศาสนาหลงเหลืออยู่ คงเหลือแต่รูปแบบและพิธีกรรมภายนอกเท่านั้นที่แสดงให้เห็นว่าเป็นพระพุทธศาสนา แต่โดยเนื้อแท้แล้วไม่ใช่พระพุทธศาสนา
2. การเปลี่ยนแปลงที่ยังคงหลักการของพระพุทธศาสนาไว้ แต่ได้ผสมผสานกับความเชื่ออื่น ๆ ที่ไม่ขัดกับหลักพระพุทธศาสนา จึงเป็นลักษณะแบบยึดหยุ่นประนีประนอมต่อกัน

สิ่งที่พุทธศาสนิกชนไทยควรคำนึงคือ ถึงแม้เราจะมีพระพุทธศาสนาที่ประยุกต์กับวัฒนธรรมไทยได้อย่างกลมกลืน แต่อย่าทิ้งหลักการดั้งเดิมของพุทธศาสนา พยายามศึกษาทำความเข้าใจสาระที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาทุก ๆ ด้าน เพื่อปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปพร้อมที่จะยืนหยัดและรักษาหลักการของพระพุทธศาสนาเอาไว้ ไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนไปอย่างไรก็ตาม เพราะโดยหลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา สามารถพิสูจน์และยืนหยัดอยู่ได้โดยไม่จำกัดกาลเวลา และไม่หวั่นกับการเปลี่ยนแปลงใด ๆ

เอกสารอ้างอิง

จำนง ทองประเสริฐ. (2520). *แบบเรียนศีลธรรม*. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช จำกัด.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2525). *สังคมวิทยาศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา.

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2549). *สังคมวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2531). *คู่มือมัดคูกุเทศก์ พุทธศาสนาและความเชื่อ*. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- ธรรมปราโมทย์. (2534). *บวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง คู่มือสำหรับพระแท้*. กรุงเทพมหานคร : ลิเบอร์ตี้เพรส
- เผด็จ ทัดตชีโว. (มมป.). *การอุปสมบท*. ปทุมธานี : โรงพิมพ์นิวไวกี้.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 35. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากริกฤต*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2544). *เรื่องเกี่ยวกับการบวชและพระพุทธรูปที่จาริกอยู่ในประวัติศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. (มมป.). *คำสอนผู้บวช*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมบูชา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มนตรี สืบดวง. (2560). *การบวชเพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่*. [ออนไลน์] <https://www.scribd.com/doc/118757091/>. [1 ตุลาคม 2567]
- มนตรี สืบดวง. (2560). *ความเปลี่ยนแปลงของพุทธศาสนา*. [ออนไลน์] http://www.mettadham.ca/a_10.htm. [1 ตุลาคม 2567]
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2552). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *ทฤษฎีสังคมวิทยาเนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภัตรา สุภาพ. (2546). *สังคมวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. (2559). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.